

Karel Hynek **Mácha** (16. 11. 1810 Praha – 6. 11. 1836 Litoměřice)

Český spisovatel (především **básník**), **největší osobnost českého literárního romantismu**.



Karel Hynek Mácha se narodil v rodině **mlynářského tovaryše** a pozdějšího **drobného obchodníka** (otcovu původní profesi podědil Hynkův bratr Michal, 1812 – 1871). Rodina Máchových byla – jako mnoho jiných – postižena rakouským státním bankrotem r. 1811 a žila dosti **chudě**. Mácha vystudoval gymnasium a **právníckou fakultu pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity** (absolvoval zde r. 1836). Mezi jeho učiteli byl i jazykovědec **Josef Jungmann**, jenž v něm rozpoznal nadaného literáta.

Mácha se již jako student zapojoval do kulturního života pražských Čechů. Dokázal být společensky družný, byť jindy projevoval samotářské sklony. Hrál **divadlo**, dokonce v představeních ve Stavovském divadle, působil také v ochotnickém souboru (který vedl pozdější divadelník, spisovatel a novinář Josef Kajetán Tyl).

Mácha hodně **četl**. Oblíbil si jednak velké autory (George Gordona **Byrona**, Waltera **Scotta**, Johanna Wolfganga **von Goetha**, Friedricha **Schillera**, Williama **Shakespeara** aj.), ale rád měl – a inspiračně využíval – **také literaturu triviální**: dobrodružné (zejména loupežnické), historické (rytířské) a hrůzostrašné, tajuplné příběhy.

Mácha-spisovatel začínal **českými a německými básněmi**. Postupně preferoval **česky mluvící prostředí**: křestní jméno *Ignaz* si počestil na *Hynek* a začal psát mj. českou **ohlasovou poezii**.

Mácha rád **cestoval** sám nebo s přáteli po Čechách, byl jedním z českých **průkopníků turistiky** (fyzicky relativně náročného, zpravidla pěšího putování nikoli za určitým praktickým účelem, ale pro požitek – sportovní, poznávací apod. – z cestování samotného). Mj. prošel nejvyšší české pohoří **Krkonoše**, které tehdy ještě byly téměř liduprázdným, divokým krajem.

Měl nejen **literární**, ale také **výtvarný talent**. Navštívil řadu českých **hradů** a ztvárnil je ve svých kresbách (černobílých i kolorovaných; soubor *Hrady spatřené*).

V divadelní sezoně 1833 – 1834 se Mácha v ochotnickém souboru seznámil s **Eleonorou (Lori) Šomkovou** (1817 – 1891) a navázali spolu intimní vztah. Zdá se, že Mácha našel v Lori půvabnou a eroticky založenou partnerku, ovšem bez smyslu pro hlubší citový a přemýšlivý život; jejich vztah tedy procházel různými peripetemi, jež ještě prohlubovala Máchova žárlivost.

V r. 1834 Mácha podnikl svou **nejdelší cestu**: z **Prahy** přes České Budějovice, Český Krumlov a rakouské Alpy do severoitalských přístavních měst **Benátek** a **Terstu**.

Mácha **tvoril spisovatelsky** především **od r. 1829**. Svá díla publikoval **časopisecky** (od r. 1831), jen **výjimečně knižně**, mnoho jich ovšem zůstalo pouze v **rukopise** a byla **vydána až po jeho smrti**. Mácha psal **ryzí romantickou literaturu**, již vtiskl svůj **osobitý styl**. Rád **mísil** v jednom textu **epiku, lyriku i drama**. Pokud jde o místopis i motivy jeho děl, liboval si v **kontrastech**: miloval drsnou poetičnost hor a lesů, tematizoval kontrast lásky a smrti, dospělosti a dětství, snu a skutečnosti, osamělosti vydědence a nálad většinové společnosti; opakovaně se v jeho tvorbě objevuje protiklad **poutník – vězeň**. Mácha vynikal **výjimečným smyslem pro metaforiku a hudebnost verše**. To vše souviselo s jeho povahou: Mácha byl člověk velmi senzitivní, se vzrušenou fantazií a se sklonem k intenzivní snivosti a filozofickým reflexím.

Mácha byl svými politickými postoji **rebel**: nepochybně na něj působila **revoluční vlna kolem r. 1830**, byť Rakouskou říši přímo nezasáhla. Když bylo poraženo **polské Listopadové povstání** 1830 – 1831 v ruském záboru Polska, Mácha spolu se svým přítelem **Karlem Sabinou** aj. pomáhali prchajícím polským vlastencům dostat se přes Čechy dále na západ.

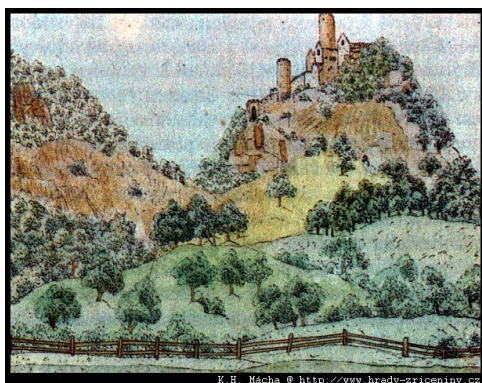
V **dubnu 1836** Mácha vydal – knižně a vlastním nákladem – **lyrickoepickou básnickou skladbu *Máj***: nejvýznamnější text českého literárního romantismu. Báseň vychází z protikladu mezi jarní přírodou plnou života a zmařenou láskou i smrtí mladého muže, ovšem dospívá k působivým líčením niterných pocitů hlavních postav a k pronikavým filozofickým úvahám.

Máj je situován do drsného kraje kolem hradu Bezděz a Velkého rybníka u obce Doksy, jenž byl díky Máji později přejmenován na Máchovo jezero; v r. 2014 byla v celém tomto regionu zřízena chráněná krajinná oblast nazvaná *Kokořínsko – Máchův kraj*.

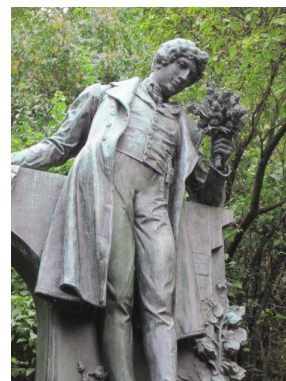
Na jaře **1836** Mácha a Lori zjistili, že čekají rodinu. Mácha dokončil právnické studium a začal pracovat jako **praktikant v advokátní kanceláři v Litoměřicích**. 2. října v Praze **Lori** porodila **syna Ludvíka**. Mácha je navštívil 4. října a pak ještě jednou, 16. října, kdy – patrně na základě náhlého popudu – cestu z Litoměřic do Prahy (asi 70 km) urazil pěšky během předchozí noci. O týden později, 23. října, se dobrovolně zúčastnil hašení požáru v Litoměřicích, ale způsobil si tím zdravotní potíže (oslabením organismu z prochlazení nebo požitím závadné vody) a **zemřel 6. listopadu** na infekci trávicího ústrojí. Byl pohřben v Litoměřicích 8. listopadu: na tento den byla již dříve naplánována jeho svatba s Lori.

Zdraví novorozeného syna Ludvíka bylo chatrné a chlapec zemřel už 5. července 1837. V listopadu 1837 se konala mše za Karla Hynka Máchu v kostele svatého Ignáce na dnešním Karlově náměstí v Praze za mohutné účasti veřejnosti.

Lori Šomková se r. 1849 provdala za policejního úředníka, zůstala již bezdětná.



Když bylo velmocenskou Mnichovskou dohodou v září 1938 rozhodnuto o připojení mj. severních Čech včetně Litoměřic k fašistické Německé říši, těsně před příchodem německé armády skupina českých aktivistů převezla **Máchovy ostatky do Prahy**. Poté, co Němci v březnu **1939** vojensky obsadili zbytek Českých zemí, byly Máchovy ostatky v květnu 1939 uloženy na **vyšehradský hřbitov**, kde je pohřbena řada českých kulturních osobností; akce se stala mohutnou manifestací českého odporu proti okupantům.



Mácha patří mezi nejvýznamnější a nejinspirativnější osobnosti české kultury. Svou tvorbou dosáhl **evropské úrovně**. Jako **první novodobý český literát** kladl důraz především na **obecně lidská témata** a vyhýbal se prvoplánově vlasteneckému, agitačnímu tónu; byl to ovšem jeden z důvodů, pro něž za svého života měl ve čtenářské veřejnosti také řadu **odpůrců** (mj. Františka Ladislava Čelakovského a Josefa Kajetána Tyla: ti preferovali tvorbu se zřejmějším národním akcentem a zaměřenou na pozitivní ohlas u co nejširší veřejnosti).

Mácha se dotýkal mnoha **filozofických otázek** soustředujících se kolem vztahu člověka-jedince ke světu, přírodě, Bohu, společnosti. V náboženských otázkách je vzdálen důvěře ve věčný život, cítí pokoru před **mohutnými silami přírody** a respekt před **nevyzpytatelným osudem**.

Mácha pozvedl novodobou **literární češtinu na úroveň jazyků jiných**, literárně proslulejších **národů**. Ač čerpal z výsledků předchozí, jungmannovské generace, sám přispěl k rozvoji literární češtiny řadou příznačných (**máchovských**) **slov i slovních tvarů**, propracoval **praxi české veršové tvorby**, patří **k zakladatelům české lyrické prózy**. To vše navzdory tragicky krátkému tvůrčímu období a přesto, že mnohá jeho díla se dochovala nedokončená či patrně jen v první verzi.

Magická **přitažlivost Máchovy osobnosti** souvisí také s faktem, že se nedochovala žádná jeho autentická podobizna (byť z jeho ostatků víme, že byl štíhlé, atletické postavy). V jeho zápiscích byla sice nalezena malá kresba, která je pravděpodobně jeho autoportrétem, ale přesto se v následujících generacích mnozí malíři pokoušeli vystihnout Máchovu předpokládanou podobu tak, aby odrážela i povahu jeho duše a díla. Populární je **Máchův pomník** (1911) od Josefa Václava Myslbeka v pražských Petřínských sadech: dodnes zůstává oblíbeným místem pro zamilované dvojice.



Na Máchu programově navázala skupina mladých spisovatelů (**Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Karolína Světlá...**), která vstoupila do literatury **almanachem *Máj* (1858)** a za cíl si kladla **spojit českou literaturu s evropskými tvůrčími trendy**. Májovci tvořili především v duchu **realismu**, ale od Máchy čerpali inspiraci k odvaze jít proti proudu a akcentovat obecně lidské otázky.

V r. 1925 mladý básník **Jaroslav Seifert** publikoval (s výtvarným přispěním uměleckého kritika **Karla Teige**) experimentální básnickou sbírku ***Na vlnách TSF*** v duchu tehdy nového uměleckého směru poetismu. Do jejího záhloví umístil motto z rozverně parafrázovaných veršů z Máchova *Máje*; v Seifertově podání znějí takto: *Na tváři lehký žal, hluboký v srdci smích*; Seifert pak celoživotně patřil k šířitelům máchovského odkazu.

O Karlu Hynku Máchovi vznikly 2 hrané filmy: *Karel Hynek Mácha* (1937; režisérka Zet Molas, v titulní roli Ladislav Boháč) a *Mág* (1987; režie František Vlácil, v hlavních rolích Jiří Schwarz /Mácha/ a Veronika Žilková /Lori/).

Některá díla:



Lyrickoepická básnická skladba *Máj* (1836): vyšla (knižně) v dubnu 1836, začíná Máchovým vlastním mottem *Dalekát' cesta má! / Marné volání!!*, pokračuje věnováním měšťanskému podporovateli pražské české kultury Hynku Kommovi, následuje jako předzpěv otevřeně vlastenecká (pro Máchu vlastně netypická) báseň *Čechové jsou národ dobrý*, vlastní básnická skladba sestává z 6 částí: 1. zpěv, 2. zpěv, 1. intermezzo, 3. zpěv, 2. intermezzo, 4. zpěv; *Máj* vyšel více než 250x (+ asi 40 vydání v cizích jazycích), významní ilustrátoři *Máje*: Mikoláš Aleš, Max Švabinský, Jan Zrzavý, Karel Svoboda, Jindřich Štyrský, Cyril Bouda, Marie Čermínová (Toyen), Vladimír Komárek, Jan Souček aj.; *Máj*

byl vícekrát načten na zvukové nosiče: z interpretů vynikají Rudolf Hrušínský, Jan Tříska aj.; film 2008: režie František Antonín Brabec, hrají Matěj Stropnický (Vilém), Sandra Lehnertová (Jarmila), Juraj Kukura (Vilémův otec);

Básně *Aniž křičte, že vám stavbu bořím, Cesta z Čech, Hoj, byla noc!, Hrobka králů a knížat českých, Mnich, Straba, Svatý Ivan* (o historické postavě raněstředověkého poustevníka z kraje kolem Berounky; první Máchova otištěná báseň), *Temná noci!, V svět jsem vstoupil, Z temna lesa žežhulička* (ohlas) aj.;

Autobiografické povídky *Večer na Bezdězu* (1834) a *Marinka* (1834);

Rozměrná historická povídka *Křivoklad* (1834; hlavními postavami jsou vězněný král Václav IV. a kat);

Povídka *Pout' krkonošská* (napsána 1833 – 1834);

Román *Cikáni* (1835, poprvé v úplnosti vydán 1857; němý film 1921);

Zlomky chystané divadelní hry *Boleslav* (1831 – 1833; o knížeti Boleslavu I., který zavraždil svého bratra a vladařského předchůdce svatého Václava I.);

Cestopisné záznamy o navštívených hradech včetně jejich černobílých i barevných zobrazení *Hrady spatřené* (téměř 100 položek);

Deníky, dopisy.

<http://texty.citanka.cz/macha/autoportret.png>
http://g.denik.cz/47/42/machaweb_denik-605.jpg
<http://www.hrady-zriceniny.cz/img/macha/Bezdez%20od%20JV,%20asi%201834.jpg>
http://foto.turistika.cz/foto/width_380/210062/103858/lrg_141012118.jpg
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e5/Jan_Vil%C3%ADmek_-_Karel_Hynek_M%C3%A1cha.jpg/416px-Jan_Vil%C3%ADmek_-_Karel_Hynek_M%C3%A1cha.jpg
https://www.idnes.cz/kultura/literatura/po-dvou-stech-letech-si-mladi-machu-pletou-s-jinymi-presto-ma-co-riect.A101115_175709_literatura_tt/foto
<https://cs.isabart.org/person/14516/portraits>
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1304605-ktery-z-vas-je-macha>
<https://www.payne.cz/3xS43787/MachaKarelHynek.htm>
<https://www.antikvariát-bohumín.cz/cz/knihy/poezie/macha-k-h/35367-maj-ilustr-jan-zrzavy.htm>